

A magyarországi bunyevácokról

Bevezető megjegyzések

Készült: a magyarországi bunyevácok önálló és hivatalos nemzeti, etnikai kisebbségként való elismerését célzó népi kezdeményezés kapcsán. A hatályos, a 2005. évi CXIV. törvénnyel (58. §) utóbb módosított, a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény értelmében, lehetőség van a 61. § (1)-ben felsorolt (taxált) tizenhárom népcsoport körének bővítésére (nyitott taxáció): „(2) Ha az (1) bekezdésben felsoroltakon kívül további kisebbség kíván bizonytságot tenni arról, hogy megfelel az e törvényben foglalt feltételeknek, legalább 1000, magát e kisebbséghez tartozó választópolgár e tárgykörben a népi kezdeményezésre vonatkozó aláírásgyűjtő íveket az Országos Választási Bizottság elnökének nyújtja be. Az eljárás során az országos népszavazásra és népi kezdeményezésre vonatkozó törvény rendelkezéseit kell alkalmazni azzal, hogy az Országos Választási Bizottság az eljárása során köteles kikérni a Magyar Tudományos Akadémia elnökének állásfoglalását a törvényi feltételek fennállásáról.”

Az Országos Választási Bizottsághoz (OVB) 2006 februárjában érkezett meg a bunyevác népi kezdeményezés aláírásgyűjtő íve hitelesítés céljából. Az Alkotmány (1949. évi XX. törvény) szerint a népi kezdeményezés célja, hogy az Országgyűlés a hatáskörébe tartozó kérdést tűzze napirendre és tárgyalja meg. Ennek érdekében az aláírásokat két hónapig lehet gyűjteni. Az országos népszavazásról és népi kezdeményezésről szóló 1998. évi III. törvény értelmében az OVB akkor tagadhatja meg az aláírásgyűjtő ív hitelesítését, ha a kérdés nem tartozik az Országgyűlés hatáskörébe, a kérdés megfogalmazása nem felel meg a törvényben foglalt követelményeknek, illetve az aláírásgyűjtő ív nem felel meg a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény előírásainak. Az utóbbi törvény szerint a jogszabályi feltételeknek megfelelő ívet harminc napon belül hitelesíteni kell, és az ezzel kapcsolatos határozatot nyolc napon belül a Magyar Közlönyben közzé tenni. A döntéssel szembeni esetleges kifogást a határozat közzétételét követő tizenöt napon belül az Alkotmánybírósághoz címezve kell beadni, amely testület a kifogást soron kívül bírálja el. A két hónapon belül összegyűlt aláírások ellenőrzését az OVB (negyvenöt napon belül) végzi el, amelynek elnöke az eredményről (határidő esetleges elmulasztása, kevesebb érvényes aláírás, ill. az ellenőrzés eredménye) haladéktalanul tájékoztatja az Országgyűlés elnökét, aki a kezdeményezést a legközelebbi ülésnapon bejelenti. A népi kezdeményezésről a tájékoztatástól számított három hónapon belül köteles dönteni az Országgyűlés. Fontos, hogy az országgyűlési képviselők, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásának napján, valamint az azelőtti és azutáni 41. napig nem lehet aláírást gyűjteni.

A magyarországi kisebbség-definíció

A fő vizsgálandó kérdés tehát az, hogy a magyarországi bunyevácok megfelelnek-e a törvényi feltételeknek, azaz a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény kisebbség-definíciójának: „1. § (2) E törvény értelmében nemzeti és etnikai kisebbség (...) minden olyan, a Magyar Köztársaság területén legalább egy évszázada honos népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, tagjai magyar állampolgárok és a lakosság többi részétől saját nyelve és kultúrája, hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonytságot, amely mindezek

megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul.”

A hatályos törvényi rendelkezések szerint a kisebbségi törvény személyi körébe kizárólag a magyar állampolgársággal rendelkezők tartozhatnak. A továbbiakban néhány objektív feltételt állapít meg: a százéves honosságot (tisztázatlan, hogy mikortól számítva), a számbeli kisebbséget, valamint a saját nyelv, kultúra és hagyományok meglétét. Szubjektív eleme a meghatározásnak az összetartozás-tudat, amelyek mindezek kifejezésére, a közösség érdekének kifejezésére és védelmére irányul.

A magyarországi bunyevácok

A bunyevácok nemzeti-etnikai, kulturális, vallási és nyelvi hovatartozásáról, esetleges önálló entitásukról megoszlik a tudományos szakirodalom állásfoglalása. Kétségtelen tény, hogy a népcsoport eredetéről, elnevezéséről és identitásáról a szakmai-tudományos viták még nem igen tekinthetők véglegesen lezártnak és megállapításaik a szakértők körében általánosan elfogadottnak. E sajátos helyzet kialakulásában komoly szerepet játszanak a modern nemzetté válás időszakában, a 18-19. században, ill. részint a 20. században az egymással rivalizáló, de olykor egymást át is fedő, kiegészítő horvát, szerb (és magyar) nemzeti integrációs és asszimilációs törekvések, amelyek évszázadokon át vívták küzdelmüket a népcsoport feletti ellenőrzésért. Ezen különböző oldalakról érkező, korszakonként eltérő intenzitású politikai törekvések – ti. a népcsoportnak otthont adó országbeli (Magyarország) szándékok, az anyaország, az anyanemzet (Horvátország) megerősödése, függetlensége nyomán keletkező megfontolások, a különféle déli szláv nemzeti és a délszláv egységtörekvések hatásai, valamint a bunyevác értelmiségiek ezzel kapcsolatos, ezekre jórészt reflektáló önmeghatározási kísérletei – jól nyomon követhetők a szakirodalom álláspontjának változásaiban, módosulásaiban.

A második világháború utáni szakirodalom a magyarországi bunyevácokat egyértelműen a horvátokhoz sorolja.¹ Ezek szerint a bunyevácok a Bácskában élő horvát

¹ A teljesség igénye nélkül: BARICS Ernő – BLAZSETIN István – FRANKOVICS György – SOKCSEVICS Dénes (1998): *Magyarországi horvátok*. Budapest, Körtánc Egyesület. 4. p.

BÁRTH János (1995): Népcsoportok, néprajzi csoportok és történeti-néprajzi tájak a Duna-Tisza közén. In: *Dunáninnen- Tiszaninnen. A Duna-Tisza közén élő népcsoportok hagyományait számbavevő nemzetközi tudományos konferencia (Baja, 1993. júl. 8-9) előadásai*. Kecskemét, Katona József Múzeum. 17. p.

HEKA László (1998): A bunyevácok (dalmaták) Szeged életében. In: BLAZOVICH László (szerk.): *Tanulmányok Csongrád Megye Történetéből XXVI*. Szeged, Csongrád Megyei Levéltár. 63. p.

KISS Mária (1988): *Délszláv szokások a Duna mentén*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 7. p.

KISS Mária (1992): A Baja környéki délszlávok (bunyevácok) szokásformái. In: BÁRTH János (szerk.): *Dunatéli találkozás. A Bács-Kiskun megyei nemzetiségkutató konferencia (Baja, 1991. április 27.) előadásai*. Kecskemét, Bács-Kiskun megyei Múzeumok Igazgatósága. 115. p.

MÁNDICS Mihály (1986): A csávolyi bunyevácok lakodalmi szokásai. In: BÁNSZKY Pál – SZTRINKÓ István (szerk.): *Cumania 9. Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Évkönyve*. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Igazgatósága. 343. p.

MÁNDICS Mihály (1989): *A magyarországi bunyevác-horvátok története*. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Tanács. 15. 22. p.

MÁNDICS Mihály (1992): Aratóünnep – „Dužijanca” a csávolyi bunyevácok életében. In: BÁRTH János (szerk.): *Dunatéli találkozás. A Bács-Kiskun megyei nemzetiségkutató konferencia (Baja, 1991. április 27.) előadásai*. Kecskemét, Bács-Kiskun megyei Múzeumok Igazgatósága. 138. p.

SAROSÁZ György (1973): Magyarország délszláv nemzetiségei. In: ORTUTAY Gyula – DIÓSZEGI Vilmos (szerk.): *Népi kultúra – népi társadalom. A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoportjának Évkönyve VII*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 369. p.

SOKCSEVICS Dénes (2003): A horvátság csángói. A bunyevác népcsoport a horvát nemzeti integrációs folyamatban. *Limes*, 3. sz. 67-68. p.

nép csoportot, amely a nyugat-hercegovinai „új-što” nyelvjárás „i-ző” változatát és a latin betűket használja, bár nyelvében közelebb áll a szerbekhez, de vallásában a horvátokhoz kötődik.² Mindazonáltal a nyelv nagyon közel áll a horvát irodalmi nyelvhez is. A korábban csupán premodern lokális és etnikai tudattal bíró, de a horvátságához az eredetileg horvát etnikai területen található szállásterület, valamint a római katolikus vallás révén kötődő nép csoportot a 19-20. századra a horvát nemzet sikeresen integrálta.

A szakirodalomban többé-kevésbé elfogadott, hogy a bunyevácok a magyarországi horvát kisebbséghez tartoznak, amely egyike a legösszetettebb hazai kisebbségi csoportoknak. A horvát kisebbség nem egy tömbben helyezkedik el, hanem számos, néhány egymáshoz közeli településből álló szórványról beszélhetünk, amelyek népessége különböző időszakokban, egymástól eltérő nyelvjárás birtokában érkeztek az ország mai területére. Főbb csoportjaik:

- a *ča* nyelvjárást beszélő *nyugat-magyarországi (gradistyei) horvátok* (vagy vízi horvátok, krabótok stb.), akik a burgenlandi mintegy 40 ezres horvát kisebbséggel és a szlovákiai horvát szórványokkal (Dunacsún, Horvátjárfalu, Horvátgurab Pozsony térségében) mutatnak rokonságot. Magyarországon fontosabb településeik: Szentpéterfa, Felsőcsatár, Narda, Horvátzsidány, Peresznye, Und, Kópháza, Bezenye, Kimle, Hidegség, Fertőhomok, Ólmod, Répcevis.

- a *Mura-menti, vagy kaj-horvátok* (Murakeresztúr, Tótszerdahely, Tótszentmárton, Molnári, Semjénháza, Fityeház, Bajcsa – az utóbbi Nagykanizsához tartozik).

- a *Dráva-menti horvátok*, akik részben szintén a kaj - nyelvjárást beszélik (Lakócsa, Szentborbás, Tótujfalu és Drávakeresztúr), míg másik részük (Potony, Felsőszentmárton, Drávasztára, Révfalu) a *što* – nyelvjárás *e-ző* változatát beszéli.

- a baranyai horvátok a *što* – nyelvjárás *e-ző* és *i-ző* változatait használják. Itt élnek a *bosnyák-horvátok* (Szalánta, Németi, Pogány, Áta, Pécsudvard, Kókény és Szemely), valamint *sokác-horvátok* egy része (Kásád, Kátoly, Olasz, Versend és Mohács).

- a Bácskában részben sokácok lakta település Hercegszántó.

- a bácskai *bunyevácok*.

- a *Duna-menti, vagy rác-horvátok* (Dusnok, Bática, Ercsi, Tököl, Dunaújváros, Szentendre), akik a *što* – dialektust használják.

A bunyevácok eredete kapcsán az a domináns vélemény, hogy több, a 15-17. századok közötti hullámban lezajlott bevándorlás eredményeként kerültek a mai lakóterületükre, az utolsó hullámuk 1687-ben érkezett Baja - Szeged – Szabadka – Zombor térségébe. De felhúzódtak egészen Budáig, Székesfehérvárig, ill. Szeged környékén, pl. Deszken is megtelepedtek. Ezek az utóbbi közösségek a bajai térség és egyes Duna-menti települések kivételével a 19. század közepére beolvadtak, eltűntek. 1987. március 8-án, a Vígyszínházban tartott gálaműsorral vette kezdetét a magyarországi „horvát-bunyevácok” letelepedésének 300. évfordulója alkalmából tartott ünnepségsorozat.

A bunyevác névnek első hivatalos és legtöbbet hivatkozott említése 1622-ből, a kalocsai egyházmegyéből származik: egy ún. Bunievci plébánia vezetése iránti kérelem fogalmazódott meg Róma számára. A nevet a 19. században szóelemzéssel a Mostartól délre, a Neretvába ömlő és Boszniát Dalmáciától elválasztó Buna folyónévvel hozták összefüggésbe – mondván, hogy a térségben egyes vidékeket gyakorta folyónevekről neveznek el (Fra J.

UROSEVICS Daniló (1969): *A magyarországi délszlávok története*. Budapest, Hazafias Népfront Országos Tanácsa – Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége. 26-27. p.

² MÁNDICS 1989. 15. 22. p.

Vladity).³ Más álláspontok szerint a „buniti” – lázadni, felkelni szóból származik. Megint mások szerint az elnevezés III. (vagy) IV. Bonifacius pápák (7. század) neve nyomán alakult ki. Egyes vélemények szerint az avignoni pápaság idején a bosnyák, hercegovinai katolikusok a római IX. Bonifácot (14-15. század) ismerték el pápának – azaz „Bonifác”-pártiak voltak. A lázadó jelentéssel összefüggésben a szónak lehet pejoratív értelmezése (gyülelész, söpredék) is, így egyes kutatók szerint a bácskai szerbek gúnyból és gyűlöletből nevezhették bunyevácoknak a vidékre a 17. század végén tömegesen érkezőket. A korábbi vélekedésekkel szemben, a leginkább a második világháború után elterjedt álláspont szerint – a Jugoszláv Enciklopédiában megfogalmazottak alapján – a bunyevácok eredete a Svilaja-hegytől északra a Dinara-hegység mentén elterülő vidék lehetett, őket nem lehet kapcsolatba hozni a Buna folyóval, mert az annyira kicsi. Ezért a név inkább a bunja (kunyhó) szóból eredeztethető.⁴ A bunyevác elnevezésen kívül a korabeli forrásokban előfordult a szláv, dalmata, illír, katolikus szerb, katolikus rác is.

A bunyevátság ferences rendi értelmiségi rétege a 18. század végére már horvát nemzeti tudatú volt, és írásaiban teret szentelt a horvát-illír eredetelmélet alátámasztásának is. Katáncsich Péter ferences történétíró például 1798-as munkájában a sokácokat és bunyevácokat az ókori thrák-pannonoktól és dákoktól eredeztette, akik már a szlávok tömeges, 6. századi letelepedése előtt jelen voltak a Balkánon. Ezt az elgondolást képviselte Unyi Bernárdin ferences történész is 1947-es könyvében.⁵ A 19. század folyamán a délszláv egység gondolatoknak (azaz a szerbek, szlovénok, horvátok egyesítésének) a bácskai bunyevácok körében nem igen voltak hívei, sőt a század során, a što nyelvjárás „íjező” változatát alapul vevő horvát irodalmi nyelv kodifikálása (L. Gaj) inkább megkönnyítette a horvát nemzetbe való integrálódásukat. A dualizmus korának magyar asszimilációs törekvéseinek ellenhatásaként jelentkezett az ún. bunyevác „nemzeti ébredés” az akkoriban már a nemességét és a polgárságát már régóta elvesztett bácskai bunyevácok, falusi közösségek körében. A korszak meghatározó alakja, a kalocsai segédpüspök Antunovich Iván bunyevác történétíró 1884-es munkája a dicső múlt, a horvátországi származás felidézésével kívánta szolgálni a nemzetébredést.⁶ A Monarchia utolsó évtizedeiben alapítottak bunyevác

³ HEKA 1998. 65. p. UNYI Bernárdin (1947): *Sokácok-bunyevácok és a bosnyák ferencesek története*. Vác. 27. p. Megoldódott a rejtély. Évszázados vitáknak vetett véget egy báránybőrre írt pápai bulla. Eszerint a bácskai bunyevácok a hercegovinai Buna folyó környékéről származnak. *Petőfi Népe*, 2003. július 9. <http://www.petofinepe.hu/index.php?apps=cikk&d=2003-07-09&r=7&c=220923>:

⁴ BARICS et al. 1998. 4. p. HEKA 1998. 67. p. P. SZOJKA Emese (1990): *Néprajzi csoportok Baja környékén. Vezető a Türr István Múzeum néprajzi állandó kiállításához*. Baja. 11. p. SOKCSEVICS 2003. 68. p.

⁵ „(...) a legnagyobb valószínűség szerint a mai macedónok, thrákok, bosnyákok, arnauták-albánok, bunyevácok és sokácok már a Balkánnak nagy szláv előzőnlése előtt ott voltak és a nem a szerbeiktől és horvátoktól tanulták meg nyelvüket. Ezt igazolja nyelvüknek még ma is különleges dialektikája, a szavak kiejtésének más-más akcentusa és a beszédnek jellegzetessége.” UNYI 1947. 14. p. Szárics Jenő a *Regélő Pesti Divatlapban*, 1842-ben megjelent népismertetésében is a bunyevácok sajátosságaira mutatott rá: „*Van egy nemzetke honunk alföldén, mely bár eredetire szláv, s nyelve is rokon a többi szlávokéval; nemzeti jelleme, szokásai, külső testalkata, s viselete mégis annyira eltér testvéreitől; hogy arra ráismerni – kivevén a nyelvet – alig lehetne. S e nemzetnek s fiainak neve Bunyevacz, kiket különös sajátosságaik miatt esmértetni, remélem, nem lesz felesleges.*” Idézi: MÁNDICS 1992. 137. p.

Csupán érdekességként említhető, hogy olyan álláspont is megfogalmazódott, amely már egyenesen megkérdőjelezte a bunyevácok déli szláv eredetét. Meznerich Jenő például 1938-as tanulmányában a középkori kereszties hadjáratok Balkánon maradt, sebesült vagy beteg normann lovagjaitól származtatta a későbbiekben szerinte jelentősen elszlávosodott népcsoportot: „(...) azt hiszem, a leghatározottabban állíthatjuk, hogy a bunyevácok, azaz a Bácska területén betelepedett dalmaták, nem azonos, de még csak nem is rokon eredetű népfaj a délszlávokkal, hanem a Délolaszországba és Sziciliába benyomult és ott uralomra jutott ősgermán normannoknak a Balkánra vetődött és ottrekedt leszármazói.” MEZNERICH Jenő (1938): *Bunyevácok*. Budapest. 42. p.

⁶ Antunovich szerint a bunyevácok a Buna vidékéről a török elől északnyugatnak, Splitnek és Zengnek vették az irányt, útközben hozzájuk csatlakoztak a Livno vidéki katolikusok is, majd együtt továbbkényszerültek Kninig. Itt kettéoszlottak – nagyobbik rész a hegylanc tengerparti vidékét vette birtokába, kisebbik rész pedig a

folyóiratot, hetilapot, Szabadkán és Baján olvasókört, kaszinót, 1879-től rendezték meg azóta hagyománynak számító báljaikat, a prélókat, illetve ekkoriban született meg a bunyevácok nem hivatalos himnusza is. 1906-ban már huzamosabb időre létre tudott jönni a Bunyevác Párt, amely elsősorban a bunyevác iskolák létrehozásáért, a magyarosító törekvésekkel szemben szállt síkra. A 20. század elejére a bunyevác értelmiség már egyértelműen horvát orientációjú volt, többsége kiállt az egységes délszláv állam megalakításáért és a bunyevácok lakta területek elcsatolásáért. A szerb kísérletek a bunyevácok integrálására (katolikus szerbek) nem igen jártak sikerrel – ezt a szándékot a nagyszerb nacionalizmusnak a bunyevácoknak a horvátoktól való leválasztásának, elkülönítésének törekvése váltotta fel a 20. század utolsó évtizedeiben. Ezért jelenhettek meg a bunyevácok, mint önálló déli szláv entitás egy 1986-os jugoszláv munkában (Ante Sekulic): „*Nagyon széles területen szétszóródva a bunyevácok ugyanannak a népnek, azonos nevű és – a távolságok ellenére – még mindig sok közös szokással bíró igen erős embercsoportnak a részét alkotják. (...) egy igen erős embercsoport, amelynek a létszáma ma eléri a félmilliót...*”⁷ A Vajdaságban az 1991-es népszámláláson újra bevezették a külön bunyevác és sokác kategóriákat – mintegy 20 ezren vallották magukat bunyevácnak és sokácnak, miközben a horvátok száma folyamatosan csökken. A kisebbség autonómiájának megvalósítására 2003 tavaszán Bunyevác Nemzeti Tanács alakult – a már létező Horvát Nemzeti Tanáccsal párhuzamosan -, bár egyetlen vajdasági községben sem lett hivatalos nyelv a bunyevác.

A Magyarországon belül maradt bunyevácok a magyarországi horvát kisebbség nemzetiségileg egyik legöntudatosabb csoportját képezik. A második világháború végén az általuk lakott falvakban jelentős jugoszláv partizántevékenység volt, ill. a déli szláv kisebbségek (horvátok, szerbek, szlovénok) érdekeinek védelmére létrejött Magyarországi Szlávok Antifasiszta Frontjának számos helyi szervezete működött a térségben.⁸ A Front, majd a későbbi Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségének vezetőségben, a magyarországi délszláv újság szerkesztőségében több bunyevác (pl.: a később elítélt Vujity Pavle) is tevékenykedett. A garai térségnek 1958-1990 között bunyevác származású országgyűlési képviselői voltak, a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségének főtákarai posztját 1973-1981 között a csávolyi pedagógus, Mándics Mihály töltötte be. Az 1949-ben bezárt bajai olvasókört (Čitaonica) 1957-ben a városi Hazafias Népfront keretében újjáalakítják. 1988 nyarán Muity Antal elnökletével önálló egyesületként, mintegy háromszáz taggal alakul meg a „Bajai Bunyevác Olvasóköri”.⁹

1990-ben jött létre szintén egyesületi alapon a Magyarországi Horvátok Szövetsége, amely hat régió horvát lakosságát köti össze. Alapító okiratában utal a történetileg kialakult

hegységen átkelve, a Zrmanj folyó környékét, ahonnan tovább folytatták a menekülésüket Szlavóniába és a Bácskába. UNYI 1947. 23-24. p. Ivin P. szerb nyelvész 1958-as munkája szerint: „... *bácskai bunyevácaink kettős migrációt éltek át. Legközelebbi rokonaik ma Likában, Észak-Dalmáciában és Délnyugat-Boszniában élnek. Elsődleges lakhelyük biztosan ott volt, mert a törökök előtt ez a ča-nyelvjárás területe volt, bunyevácaink pedig a tiszta što-nyelvjárást beszélik. Minden bunyevác igazi hazáját, - ezeknek északkeleten és azoknak nyugaton – mutatja a közös dialektus, mely egy beszédtypust reprodukál a Neretva nyugati partjáról, Mostar környékéről. Mint ahogy Kelet-Hercegovinából messzire szóródtak a pravoszláv hitű ije-ző nyelvvaltozatot beszélők, így a Nyugat-Hercegovina a katolikus i-ző nyelvvaltozatot beszélők migrációjának volt a forrása. Az első nagy kimozdulásra a török invázió adott lökést, a Mostar – Gospic –alapítvány ezt világosan megmutatja. (343.) Később a török hódítások utolérték ezeket a menekülőket az új hazában. Ekkor egy részük új akcióra határozta el magát, északkelet felé való vándorlásra; a távoli Bácskába, mely akkor már szintén török fennhatóság alatt lévő, azonban sík és termékeny volt.” Idézi: MÁNDICS 1986. 344. p.*

⁷ Idézi: MÁNDICS 1992. 137-138. p.

⁸ Ld. TÓTH Ágnes (1993): A magyarországi délszlávok helyzete és törekvései 1945-1948 (Dokumentumok). In: IVÁNYOSI-SZABÓ Tibor (szerk.): *Bács-Kiskun megye múltjából XII.* Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára. 361-382. p.

⁹ MÁNDICS 1989. 45. p. ZNOROVSKY Attila (1989): Nemzetiségi művelődés – nemzetiségi közérzet. *Népművelés*, 5. sz. 14. p.

regionalitásra, bár a népcsoportokat külön nem nevezi meg. „A Szövetség a magyarországi horvát kisebbség történelmileg kialakult területi elhelyezkedésének megfelelően hat egyenrangú régióban fejt ki tevékenységét: Baranya megyei régió; Bács-Kiskun megyei régió; Dráva-menti régió; Gradistyei-régió; Budapesti és Pest megyei régió; Mura-menti régió.”

A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény előkészítése, a személyi hatályának kidolgozása során nem került napirendre a horvátokhoz sorolt bunyevácok külön szerepeltetése. Mindazonáltal a bunyevácok körében az erre irányuló politikai törekvés már akkor is létezett: a jogszabály elfogadása előtt egy hónappal a katymári Neven Bunyevác Kulturális Egyesület tiltakozott az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottságánál a népcsoport felsorolásának elmaradása miatt. A népcsoport törvényi felsorolásba való felvétele a 2006-os bunyevác kisebbségi kezdeményezés kapcsán került újra politikai napirendre. A 2002-2006-os önkormányzati ciklusban – a 2005. januári állapot szerint – közvetlen módon létrejövő, helyi horvát kisebbségi önkormányzat működik a térségben Baján, Bácsalmáson, Bácsbokodon, Bátyán, Csávolyon, Csikérián, Dusnokon, Garán, Hercegszántón, Katymáron, Vaskúton.¹⁰ Horvát kisebbségi nyelvoktatás a térségben Baja, Csávoly, Gara, Katymár egyes iskoláiban, míg kéttannyelvű, kiemelt szintű horvát tanítás egyedül Hercegszántón, az Országos Horvát Önkormányzat fenntartásában működő iskolában zajlik.

A történeti, nyelvészeti és néprajzi kutatások szerint a magyarországi bunyevácok legközelebbi rokonai Horvátországon belül Nyugat-Dalmáciában, Gorski kotarban, Likában és Fiume környékén, illetve a Vajdaságban (Bácskában) élnek. Ante Sekulic szerint 1930-ban még kb. 400 ezren voltak: Közép- és Észak-Dalmáciában 250 ezer, Fiume környékén (Fiume, Zengg, Lika) 56 ezer, Duna-mentén 100 ezer.¹¹ A bunyevác név használata leginkább az utóbbiakra vonatkozik: az észak-dalmáciaiak nem szívesen nevezik magukat bunyevácoknak. Jovan Erdeljanovic tipológiája szerint a bácskaiak az ún. dunamenti bunyevácok. Legközelebbi kapcsolataik nem is az eltűnőben lévő horvátországiakhoz, hanem a vajdasági bunyevácokhoz fűzik őket.

Legnagyobb számban Bács-Kiskun megyében, Baján (Alsóváros és az 1930-ban ide csatolt Bajaszentistván) és környékén (Bácsalmás, Bácsbokod, Bácsszentgyörgy, Csávoly, Felsőszentiván, Gara, Katymár, Mátételke, Vaskút, Csikéria, Tompa). Egyes korábbi magyarországi népszámlálások alkalmával (1930, 1941, 1949) lehetőség nyílt az anyanyelv és utóbb a nemzetiség vonatkozásában a bunyevác megjelölésére, részben ezt a kategóriát 1960-1970-ben az „egyéb délszláv” váltotta fel.¹² A népszámlálási adatok mindazonáltal

¹⁰ <http://www.bacskozig.helyinfo.hu/domain35/files/modules/module19/66604F094F1A3819.pdf>

¹¹ HEKA 1998. 65. p.

¹² VÉKÁS János (2005): Szinképek. Magyarország nemzeti és etnikai kisebbségei a népszámlálások tükrében. In: KÁNTOR Zoltán – MAJTÉNYI Balázs (szerk.): *Szöveggyűjtemény a nemzeti kisebbségekről*. Budapest, Rejtjel. 503-506. p. Ezzel összefüggésben, az 1992. október 9-én, a Vas megyei Kétyvölgyön megalakult, a magyarországi szlovének tekintélyes részének érdekeinek képviselőjére igényt formáló – bár meglehetősen rövid életű - Magyarországi Vendek Szövetsége (MVSZ) kikérte a Központi Statisztikai Hivatal állásfoglalását a vendkérdésről. A KSH Népszámlálási Főosztályának munkatársa, Nagy Orbán válaszelevelében (1993. február 5.) áttekintette a népszámlálási kategóriák és a különböző déli szláv népcsoportok viszonyát. Az alábbiakban ebből idézünk:

„(...) Az ezután [1949 után] következő népszámlálások azt a gyakorlatot folytatták, hogy a felvételt megelőzően konzultáltak az illető nemzetiségi szövetséggel és ennek kívánsága szerint került már a kérdőíven előnyomtatásra, majd publikálásra az illető nemzetiség elnevezése, adata. Ez a módszer azt vonta maga után, hogy A NEMZETISÉGI SZÖVETSÉGEK – ÍGY A DÉLSZLÁV IS – A MINDENKORI POLITIKAI ÉRDEKEINEK MEGFELELŐEN SZERETTE VOLNA VISZONTLÁTNI NÉPÉNEK ADATAIT [Talabér Zsolt (MVSZ) kiemelése]. Ezzel sokszor szembe került a statisztika érdeke, amely nem szerette volna feladni hosszú időrendi

rámutatnak, hogy létszámában erőteljesen fogyatkozó népcsoportról van szó – számottevő jelenlétük (száz fő felett) napjainkban már csupán Bácsalmáson, Baján, Duskokon, Garán, Hercegszántón (itt a sokáccal együtt) és Katymáron mutatható ki. 2001-ben a horvát nemzetiségűek 8%-a, a horvát kulturális értékekhez kötődők 12%-a, a horvát anyanyelvűek 9%-a és a horvátot családi, baráti körben használóknak mintegy 11%-a élt Bács-Kiskun megye területén.

A kisebbségi elismerésről

A bunyevácok eredetéről, elnevezéséről, hovatartozásáról és releváns identitásformáiról a szakmai-tudományos és egyúttal a politikai viták még nem tekinthetők lezártnak. Az eddigi kutatások mindazonáltal rávilágítanak arra a tényre, hogy egy, a nyelvében, vallásában, kultúrájában – a modern nemzetek kialakulásának időperiódusában – már kétségkívül a horvátokhoz kötődő csoportról van szó, amely a horvát nemzeten belül, ráadásul országhatárok által szétválasztva sajátos, etnikus jegyeket, lokális-etnikai azonosság-tudatot volt képes bizonyos mértékig megőrizni. Ezek ápolása, megőrzése és lehetséges továbbfejlesztése komoly feladatot és felelősséget jelent a horvát kisebbségi, a magyar állami, önkormányzati és civil szereplők számára egyaránt. A bunyevácok esetleges kiválása ezért megítélésünk szerint meggyengítené, tovább erodálná mind a létszámában az utóbbi évszázad során jelentősen megfogyatkozott és az amúgy is regionális, kistérségi keretekben, tájegységenként szerveződő magyarországi horvát kisebbséget, mind pedig magát a magukat bunyevácoknak vallók csoportját.

Honlapok:

<http://www.bacsalmas.hu/>

<http://www.bacsbokod.hu/>

sorait, de ugyanakkor ragaszkodott a bevalláshoz hű elszámoláshoz is. Ezért az 1960. évi népszámlálásnál már csak a szerb, horvát és úgynevezett „egyéb délszláv” csoport kimutatására volt lehetőség. Ez utóbbi csoporttal az volt a cél, hogy a bunyevácokat, sokáccokat, szlovénokat, vendeket foglalja magába. Már a felvételnél is sok problémát okozott az elnevezés, mert a görög menekültek mellett macedónok is érkeztek az országba, akiket szintén e csoportba szerettek volna az összeírók besorolni. Tíz évvel később az egységes délszláv törekvések hatására kiélezett harcot folytattunk az akkori szövetséggel, akik MÉG A SZERBEK ÉS HORVÁTOK KÜLÖN SZÁMLÁLÁSÁT SEM ÓHAJTOTTÁK [Talabér Zsolt (MVSZ) kiemelése]. Ezt annak idején a népszámlálás évszázados statisztikai sorainak tovább folytatása érdekében nem hajtotta végre. Panaszt is emeltek ezért a Központi Bizottság illetékes személyénél. Végül olyan megoldás született, hogy A BUNYEVÁCOKAT, SOKÁCOKAT (MONDVÁN AKKOR, HOGY EZEK „GÜNYNEVEK”) A HORVÁTOKKAL ADTUK ÖSSZE, A VENDEKET A SZLOVÉNOKKAL [Talabér Zsolt (MVSZ) kiemelése], a szerbek maradtak önállóan, viszont kötelezték minket minden táblázaton a három kategória összegeként „délszláv együtt” rovat képzésére. VÉGÜL 1980-BAN A VEND ELNEVEZÉS ELLEN IS KIFOGÁST EMELTEK [Talabér Zsolt (MVSZ) kiemelése], a délszláv együtt rovatot, pedig helyhiányra hivatkozva „lefelejtettük” a táblákról. Az 1990. népszámlálás módszere a közlés tekintetében az 1980. évinek felelt meg, azzal a különbséggel, hogy lehetőség volt a nyelvek statisztikájának bővítésére, így anyanyelvi és beszélt nyelvi szinten a bunyevác, sokác nyelveknek a horváltól történő megkülönböztetésére. A vend és szlovén továbbra is szétválaszthatatlanul egy csoportban maradt. Egyébként hasonló gondjaink vannak – a korábbi egységesítési törekvések miatt – az ukrán nyelvnek az oroszról való szétválasztásánál, illetve a rutén és a ruszin nyelvcsoporthoz az ukrántól való megkülönböztetésénél. Ez volt a múlt. A jövőt illetően célszerű volna valamennyi magyarországi nyelvcsoporthoz minden tekintetben külön-külön feldolgozni. Ennek megfelelően – természetesen csak abban az esetben, ha Önök ezzel egyetértenek – ÚGY NYELVI, MINT NEMZETISÉGI SZEMPONTBÓL VISSZATÉRVE A RÉGMŰLTHOZ, A VENDET MEGKÜLÖNBÖZTETNÉNK A SZLOVÉNTÓL [Talabér Zsolt (MVSZ) kiemelése]. (Hasonlóan járnánk el a horvátok, bunyevácok, sokácok tekintetében is.) Ezt a statisztika viszont csak akkor fogja a valóságot hűen tükrözni, HA A VEND LAKOSSÁG KÖRÉBEN IS EGYETÉRTELMŰEN TUDATOSUL EZ A KÉRDÉS [Talabér Zsolt (MVSZ) kiemelése]. (...)”

<http://www.bunjevac.hu/>
<http://www.croatica.hu>
<http://www.felsoszentivan.hu/>
<http://www.gara.hu/>
<http://www.hercegszanto.hu/>
<http://www.matetelke.hu/>
<http://www.melykut.hu/>
<http://www.vaskut-kozseg.hu/>

<http://www.bunjevacka-matica.org.yu/>
<http://bunjevci.org.yu/>
<http://www.bunjevackokolo.org.yu/>

<http://forum.index.hu/Article/showArticle?t=9055848&la=52310396> (Index Fórum – Mijo Baja Klubja – Bunyevác vagyok – vagyunk még bunyevácok!)

<http://forum.index.hu/Article/showArticle?t=9130749&la=49077626> (Index Fórum – Mijo Baja Klubja – Nemzetiségi elismerést a bunyevác népnek)